

ניתן לצפות בשיעורים נוספים באתר של
מכון מאיר בכתובת: www.meirtv.co.il

"גדולה נקמה" ?

עיון בפרשת השבוע על פי ה"הכתב והקבלה"

1. במדבר כ"ה, י"א ורע"י

פִּינּוּס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיבִי אֶת זִמְתִּי מֵעַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאֹתֵי בְּתוּכֶם וְלֹא כְלִיִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּקִנְאֹתֵי:

צקנאו את קנאתי – צנקמו את נקמתי צקצפו את הקצף שהיה לי
לקרופ. כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר.

2. הכתב והקבלה במדבר כ"ה, י"א

בקנאו את קנאתי. ... להרחיק מדות מגונות כאלה ממנו ית',
יש לפרש לשון קנאה בו ית' ע"ד אחרת, והוא, מצאנו שדמו
הנביאים תערובות הרשעים עם הכשרים לתערובות סיג עם
הכסף, וכן כליון הרשעים מבין כשרים קראו הנביאים בדי"מ
לשון צירוף, כמו שייטוהר ויזוקק הכסף ע"י הסרת הסיג
והפסולת ממנו כן בביעור וכליון הרשעים מבין הכשרים הם
נשארים טהורים וזוקקים, בל ילמדו ממעשיהם הרעים; מזה
אמר (ישעיה א') ואצרוף כבוד סגין כלומר אכלה ממך
המורדים והפושעים, וכן (זכריה י"ג) וצרפתים כצרוף את
הכסף, ובדרך כלל על הסרת בלתי ראויים מבין הראויים אמר
(שופטים ז') ואצרפנו לך שם, והוא דמיון אמתי, כי כמו
שהמצרף בהסרת הסיג והפסולת אין עיקר כוונתו לאבדו מצד
עצמו כ"א אמנם רק ליציאת הכסף טהור ומזוקק, ככה אין
תכלית כוונתו ית' באבוד הרשעים מצד עצמם לנקום בהם
כ"א אמנם תכלית המכוון ממנו ית' הוא לבערם מן העולם בל
ירשיעו את אחרים ופשתה צרעת מחשבותיהם הרעות גם
באחרים ויבחרו בדרכיהם הרעים, וכן העונשים הבאים על
האדם אינם מצד הנקמה חלילה כ"א לטהרו ולצרפו בל יוסיף
להרשיע, ומזה אמר (משלי י"ז) מצרף לכסף וכור לזהב ובוחן
לבות ה' ר"ל כל כוונתו ית' ביסוריו הוא לבחון הלב ולברר
אותו להיות טהור ונקי מכל חטא בל תשרש ותתפשט בו הרע
יותר, כדמיון צירוף הכסף והזהב, שאינו בעבור הסיג
והפסולת מצד עצמו רק מבחינת הכסף והזהב, וכענין שאמר
(איוב כ"ג) בחנני כזהב אצא. והנה שם צורף מתורגם בארמי
קנאה, ויתנהו לצורף מתורגם ויהבי' לקנאה, וכן הצורף בזהב
יקרענו (ע' ערך קן) והיא מלה עברית, כי (בדה"א ב' ג"ה) הם
הקנינים פירש"י הם הצורפים, ע"ש. ואפשר שמענין זה אמר
(יחזקאל ח') סמל הקנאה פ"י פסל שעשהו הצורף, והוסיף

המקנה ר"ל המכעיס והוא לשון הנופל על לשון. ויתכן שעל
כוונה זו אמר (יואל ב') ויקנא ה' לארצו ויחמול על עמו, ענין
ויקנא לארצו ישער את הארץ שהיא כבר מזוקק ומצורף
מחלאת העונשים וראוי לרחמים ולחמלה, ... ויש להבין בד"ז
לשון וקנא את אשתו (הנאמר בפ' סוטה) שהוא לרז"ל ענין
התראה, שמתרה לה בפני עדים אל תסתרי עם איש פלוני, כי
כוונת האיש שתהיה האשה טהורה ונקיה מכל חטא, זקוקה
וצרופה מלהבאיש ריחה בהסתרה במסתרים עם איש אחר, כי
בזה תוריד כבודה ותוציא לעו על בניה, ויהיה וקנא את
אשתו, רוצה לצרף אשתו להסיר ממנה הלאת וסיג החטא.
ואפשר שמזה הענין הוא לשון קנאה הנאמר ברחל (בויצא)
ותקנא רחל באחותה וכמ"ש רז"ל קנאה במעשים הטובים,
אמרה לולא שצדקה ממני לא זכתה לבנים, כלומר ייחסה
לאחותה זכך וטהור המעשים יותר ממנה, כי עלתה עלי'
בפעולותי המזוקקים וצרופים ביותר, אשר מסבתם זכתה
לפרי בטן, ואת נפשה האשימה הצדקת שבעונה לא זכתה
לבנים, לכן בקשה מיעקב לתת לה בנים משפחתה תחתיה,
שהוא היה המובן במאמרה תחלה הבה לי בנים (עמ"ש"ש); וכן
משה למדת ענותנותו הגדולה לא שיער בנפשו היותו זוכה אל
הנבואה מצד מעשיו, רק החזיק את כל אדם מישראל ראוי
למעלה זו, לכן באמור לו יהושע לכלוא את אלדד ומידד
במחנה השיב אליו, המקנא אתה לי, כלומר התחשוב לייחס לי
לבד זכך וטהור המעשים, עד שמצד זקוק וצירוף פעולותי אני
ראוי לנבואה. וכן כאן במעשה זמרי היתה ממדתו ית' לכלות
הרשע הזה ולבערו מן העולם לבלי תתפשט ארס תאות הזנות
לכלל ישראל, הנה ביעור הרשע הלזה כדי להחזיק כלל
האומה בטהרת הזיקוק והצירוף קרא. קנאתי, ר"ל הצירוף
שהיה ראוי לעשות מצדי, על זה אמר בקנאו את קנאתי
בתוכם.

3. הכתב והקבלה דברים ל"ב, ל"ח

לִי נֶקֶם וּשְׁלָם. מלת נקם רגילים לתרגמו והוא הסתערות
הפנימי והתרגשות הלבבי להתרגז באף וחמה, הנה התפעלות
כאלה מגונים לבן אדם כמו שהזהירה התורה לא תקום, מכ"ש
שאין ראוי להזכיר מלות כאלה אצלנו ית', ואונקלס ויב"ע
תרגמו מלת נקם, פורענותא והוא לדעתי עיקר המכוון במלה
נקם, כי עיקר יסודו שתי אותיות קם.

4. רש"ר הירש במדבר ל"א, ב'

נקם וגו'. כבר עמדנו בפ' בראשית ד, טו על קירבת "נקם"
ל"קום" הנקמה מקימה את המשפט שנרמס ברגלי זדים, או
היא מקימה את האישיות שהושפלה עד עפר. הנוקם מזדהה עם
הדבר שהוא מבקש להקימו.

5. עולת רא"ה ב' עמ' פ"ב

שהכה גוים רבים, והרג מלכים עצומים. כשהרוח החשוך,
השורש הפורה של הזדון, הטומאה והרשעות, מתכנס אל תוך
הלב של המונים גדולים, הרי הוא מחולל נוראות להפסיק את
החדירה של אור הקדושה האלהית, והאצילות של טהרת
הנשמה האנושית, שהיא מביאה את האושר הנצחי, שהוא יסוד
תיקון העולם באמת. וכל זמן שמספר גדול של אנשים, אחוזי
רוח העושים, הם מאוגדים ביחד בתור גוי בעל תרבות מיוחדת,
שהיא בנויה על אותו היסוד של הזוהמא הרשעית, הרי הם
נעשים קיר ברזל להפסיק את האורה העליונה, ולהחזיק על ידי
זה את העולם במחשכים, ובשביל כך יד ד' יוצר האורים היא
נטויה, להכות את הגוים הרבים, אע"פ שאין אלה ההמונים
כולם כלים ונאבדים, ורבים מהם ממשיכים את חייהם, גם
אחרי שהוכו הגוים בתור כח מאוגד, אבל כבר נחלשה, ע"י
הכאה זו, אותה החציצה העבה של הרוח המלא רשע, בהיותו
נשען על אגד חזק של גוים רבים. אמנם המלכים, אלה האישים
היחידים, כבירי כח הרשע, עמודי הטומאה, ואוצרי
המחשכים, מפיצי הזדון ומחזיקי העול, הם, באישיותם הפרטית
הגאיונה, יכולים הם להשיב את גלגל העולם אחורנית,
ולחחשיך את הזוהר, שהתחיל להיות בוקע, בבית האפל של
התבל, ע"י ההכאה של הגוים הרבים, שהגשימו בתרבותם
הכללית את תוכן הרשעות לכל טומאותיה. להם אין תקנה
אלא הריגה, מחית השם, ואיבוד מן העולם. והם הם מגפלאות
אל-עולם, המנהיר נהורות הקודש, ומביא את הצדק העליון
סוף-כל-סוף להופיע בעולמו, למרות כל אלה כחות המחשכים,
המעכבים את הופעתו הטהורה. שהכה גוים רבים, והרג מלכים
עצומים.

6. עולת רא"ה א' עמ' רע"ז-רע"ח

ולמלשינים. "אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם
שיודע לתקן ברכת המינים. עמד שמואל הקטן ותקנה" (ברכות
כ"ח). כל הברכות של התפלה, שהן מלאות חסד ואהבה, ראוי

לתקנן כל חכם הראוי למעלה רוממה בזאת, לערוך תפלות קבועות לגוי קדוש ועם חכם ונבון. אבל ברכה זו של התפלה, שבתוכה אצורים דברים של שנאה ומשטמה, והאדם באשר הוא אדם אי-אפשר כלל שלא תמצא בקרבו איזו שנאה טבעית לאויבי נפשו ורודפי עמו, צריכה היא לבא דוקא ממי שכולו טהור וקדש לד', שתכונת השנאה הטבעית אין בלבבו כלל, ורק מפני שע"י תקלתם של הרשעים המכשילים מחוסרת ההתגלות של התכלית הכללית, יעתר אל ד' להדוך אותם. אבל אם ישאר בלבבו איזה רגש כל-דהו של שנאה מפני ההתנגדות הטבעית, אף שהיא קדש לד' בהתחלתה, מ"מ תגבר בלב להיות ג"כ לשנאה טבעית חוץ משורת הכונה האמתית. על כו עמד שמואל הקטן ותקנה, ורק הוא באמת ראוי לה, כי הוא אשר דרש תמיד בנפול אויבך אל תשמח וגו', והסיר מלבבו כל רגש שנאה גם לשונאי נפשו, והוא כשיתעורר לתקן ברכה למינים לא תמצא בה כי-אם רגשת לב טהור לתכלית הטוב האמתי הכללי".

לשנה האחרת שכחה, והשקיף בה שמים ושלש שעות" (שם). אנו אומרים תפלתנו ע"פ דעת המיסדים האלהיים, וגם שרגשותיהם גבחו מאד מדרכינו, אנו סומכים על דעתם הרוממה האלהית. אמנם הוא ע"ה, המיסד והמתקן, דרש שתהיה תפלתו נובעת ממעמקי נפשו הקדושה לכל פרטיה. אבל התפלה של הברכה למינים היא צריכה מעמד נפש גבוה ונשא מאד, כדי שתבא דוקא מטהרת לב קדוש, הדבק באלהים חיים ומכיר שכל בריותיו חביבים לפניו, כי מעשי ידיו כולם, אלא שעם כ"ז יגביר שכלו על הרגשתו וידמה בזה לאדון כל המעשים, שמנהיג עולמו גם במשפט עם הרחמים. ורק בהיות האלהי הלזה מוכשר לזה היתה עליו יד ד' לקדשו בקדושה עליונה למען תקן תפלה זו, אבל הציורים הטהורים משתכחים וצריכים לסיעתא דשמיא, ולשנה האחרת השקיף שמים ושלש שעות עד שמצא בנפשו את הכשר הקדושה והטהרה הראויה לברכה זו, שנאמרה לפי מלותיה ברוח שנאה, ושתהיה עם כ"ז מלאה רוח אהבה וחסד, ורק קנאת ד' צבאות, בחשקו אל תכלית השלמות, בהגלות כבוד ד', בסור כל מניעה וכל סיג, תעשה זאת.

7. עין אי"ה ברכות א', ה', צ"ז-צ"ח

אלה מצתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות. מדה גדולה ראויה להקרא אותה שהיא ראויה להיות תכליתית ושלמות מצד עצמה. אבל דבר שהוא חסרון מצד עצמו אלא שהוא נעשה לתכלית הגון, אינו ראוי להסמן בשם גדלות. ומדת הנקמה כיון שהיא רעה מצד עצמה, ואינה באה כ"א מפני ההכרח לאבד את הרשעים כדי לתקן עולם ולהניח לישירים מרשעתם וזדונם, איך תקרא מדה זו גדולה אם סימן ההנחה בין שתי אותיות ראויה להדרש כן.

צת. א"ל אין, במלתיה מיהא גדולה היא, כדעולא דאמר עולא שתי נקמות הללו למה, אחת לטובה ואחת לפורענות, לטובה שנאמר הופיע מהר פארן, לפורענות דכתיב אל נקמות הופיע. השיב שאין הדבר כמחשבת המקשה, שאבדן הרשעים אינה שלימות מצד עצמה כ"א מהיותה מוכרחת לתקנת הצדיקים, שאין הדבר כן, כ"א איבודן של רשעים הוא שלימות בהנהגה מצד היושר האלקי. נמצא שמדת הנקמה גדולה היא באמת במקום הנחתה הראויה, וכחה כפול, שהיא שלימות מצד עצמה בהיות היושר האלהי נעשה להנקם מהראויים להנקם בהם. ועוד שמכשרת את הצדק האנושי ונותנת מקום לצדיקים להבנות מחורבנן של הרשעים "וחרבות מחים גרים יאכלו". ע"כ הם שתי נקמות, אחת לטובה לתכלית הטובה וההנאה של הראויים למדה הטובה שבא מהפורענות של הרשעים, כענין "הופיע מהר פארן" שמפארן הופיע ממונם לישראל, והוא משל על כל טובה נמשכת להולכי בדרך טובים מחורבנן של רשעים מוחלטים. ואחת לפורענות שנאמר "אל נקמות הופיע", שהוא דבר של שלימות מצד עצמו, להנקם מהרשעים שהם ראויים לכך במשפט צדק של שופט העליון ב"ה. וכיון שיש בה כפלים בשלימות, היא באמת מדה גדולה ראויה להנתן בין שתי אותיות.

8. העמק דבר דברים י"ג, י"ח

ונתן לך רחמים. דמעשה עה"נ גורם שלש רעות בישראל. א' שההורג נפש נעשה אכזר בטבע. והנה יחיד הנהרג בב"ד כבר נבחר לזה שלוחי ב"ד. אבל עיר שלמה בע"כ עלינו להרגיל כמה אנשים להרוג ולהיות אכזרים. ... ע"ז הבטיח הכתוב שבזה שתעסוק בזה בלי שום הנאה מביזה ישוב ה' מחרון אפו. ונתן לך רחמים. מדת רחמים.

9. מי מרום י"ד עמ' קצ"ה

"לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים ... הדר הוא לכל חסידיו הללויה". אם כי אסורה היא הנקמה, וכמו שנאמר "לא תקום ולא תטור", אין זאת אלא הנקמה שמצד הנטיה העצמית. אבל הנקמה שהיא מצד אהבת האמת והצדק, שהיא אינה גנאי לנו, ואדרבה "הדר הוא לכל חסידיו", ומי הם חסידיו של הקב"ה, הוי אומר הם ישראל "עם קרובו".